Prostitution i Sverige

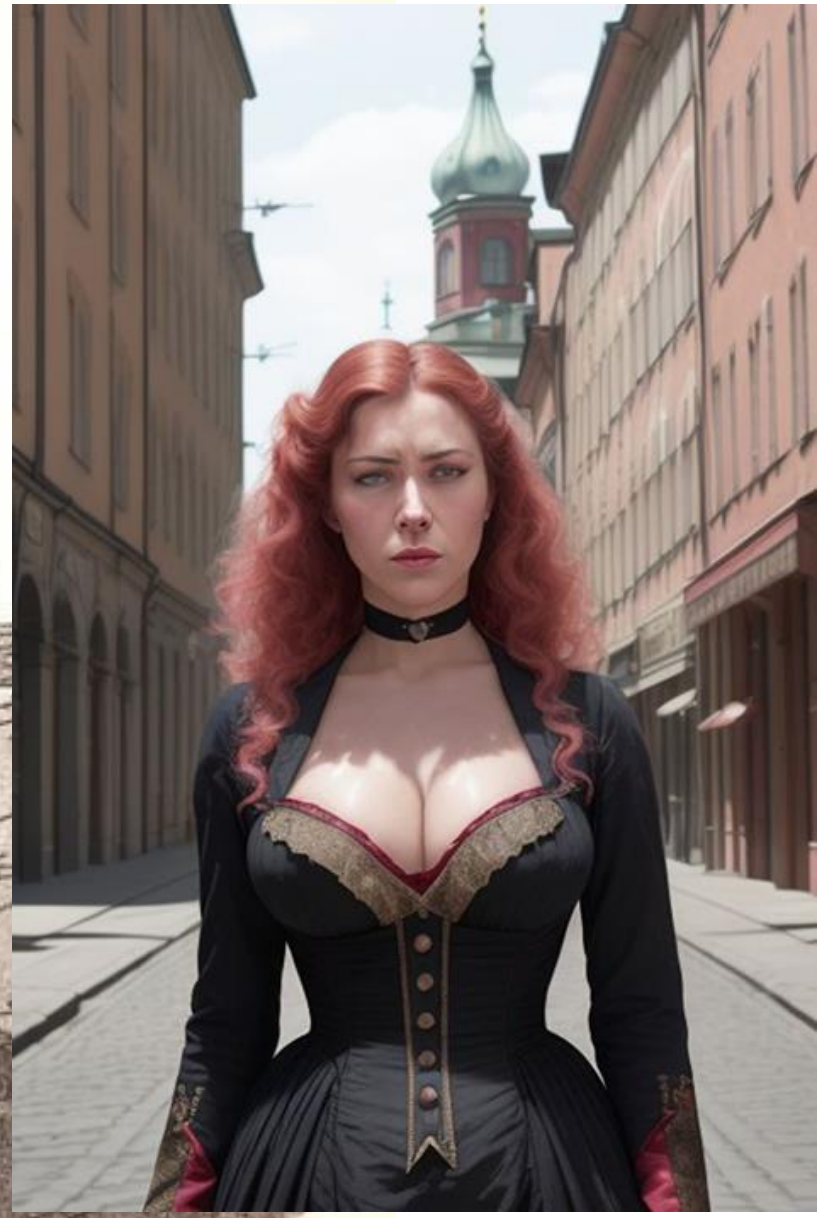

Prostitutionen i Sverige har genom den svenska historien ofta betraktats som ett moraliskt, socialt eller jämställdhetspolitiskt problem. Prostitution är lagligt, men verksamheten försvåras genom att många direkt relaterade verksamheter är kriminaliserade. Reglementering, lösdriverilagar, frisläppande men stigmatisering och 1999 års sexköpslag har varit samhällets sätt att försöka hantera och begränsa denna omdiskuterade verksamhet. Prostitution som fenomen verkar i gränstrakterna mellan arbete, moral, utnyttjande, hot mot familjevärden och kvinnors rättigheter.

I Sverige infördes från 1812 och framåt flera olika förordningar om kontroll av prostituerade för att begränsa spridningen av könssjukdomar. Reglementeringen fortsatte fram till 1922, då prostitution istället bedömdes utifrån 1885 års lösdriverilagstiftning. Prostitution är inte förbjudet i Sverige, men sexköp är förbjudet genom den så kallade sexköpslagen som trädde i kraft 1999. Lagen har inspirerat andra länder till att införa en liknande lagstiftning.

I Sverige infördes från 1812 och framåt flera olika förordningar om kontroll av prostituerade för att begränsa spridningen av könssjukdomar.

Efter sexköpslagens införande finns en majoritetsåsikt att sex är något man inte ska betala för, men debatter omkring olika typer av sexköp, sexarbete och sexarbetare blossar återkommande upp. För de flesta har sexköpslagen och åtal en avskräckande effekt – dock inte för de notoriska sexköparna. Den fortsatta svenska politiken bygger på att sexköpare är brottslingar, prostituerade offer och hela verksamheten tecken på ett ojämställt samhälle. Samhällets stöd till prostituerade eller före detta prostituerade är dock ojämnt, delvis på grund av det sociala stigma som verksamheten omges med.

Prostitution förekommer på senare år allt mer över Internet, och tjänsterna marknadsförs ofta som eskortservice. Försäljning av sex på Internet var under inledningen av tjugohundratalet ett förhållandevis outforskat område, vilket medförde att kunskapen om försäljning av sexuella tjänster på Internet då var begränsad. I samband med prostitutionen, dess problem och möjligheter diskuteras ofta även andra sexrelaterade sysselsättningar som webbkameramodellande, striptease och produktion av pornografi.

Före 1800-talet

Under medeltiden nämns prostituerade endast fragmentariskt i Sverige. I det medeltida Stockholm nämns prostituerade kvinnor som ”Anna Svandunet”, ”Ingrid Honungspottan” eller ”Katarina Papegojan”. Det nämns att prostituerade inte fick bo på vissa gator för att inte genera borgerskapet, som såg det som vanhedrande att bo nära prostituerade. Stadens råd i Stockholm förbjöd prostituerade att bära kläder i scharlakan (rött tyg), gråskinn (ekorrens vinterpäls), eller dekorera sina kläder med silver eller guld. Däremot förekommer inte prostituerade i brottsregistren, eftersom det inte fanns något förbud mot att sälja eller köpa sex.

Före 1800-talet existerade inget uttryckligt förbud mot prostitution som sådan i Sverige- Däremot var sex utanför äktenskapet förbjudet (från medeltiden fram till 1864), oavsett om det var frågan om prostitution eller inte. Detta bestraffades med antingen böter eller kroppsstraff inom kyrkoplikten,] en lag som också påverkade både prostituerade och dem som köpte sex. Ett exempel på detta var fallet med Sara Simonsdotter och hennes bordell i Stockholm 1618–1619, där såväl de prostituerade som deras kunder underkastades straff för att ha begått hor snarare än för prostitution som sådant.

Bordeller i modern mening tycks inte ha funnits i Stockholm och Sverige under 1700-talet. Istället arrangerades möten mellan sexköpare och prostituerade av kopplare i tillfälliga lokaler, så som i kopplarens bostad

1734 års lag var den första lag som uttryckligen nämnde prostitution i någon mening: enligt denna kunde bordellverksamhet eller prostitution inom en bordells väggar bestraffas med hudstrykning eller allmänarbete. Detta gällde oavsett om man sålde sex eller köpte sex.

Bordeller i modern mening tycks inte ha funnits i Stockholm och Sverige under 1700-talet. Istället arrangerades möten mellan sexköpare och prostituerade av kopplare i tillfälliga lokaler, så som i kopplarens bostad, och denna lokal kallades då för "jungfrubur" eller "horhus". Jungfrubur blev en dåtida benämning på hus där det misstänktes pågå otukt och som därmed tillfälligt utgjorde ett "horhus" (som då tillfälligt fungerade som ett hus att möta jungfrur i, eller ett hus att bedriva hor i) men som inte behövde stå för ett hus där flera prostituerade bodde och tog emot kunder på heltid, något som troligen var obefintligt i Stockholm före 1800-talets mitt. Både Lovisa von Plat och hennes rival Anna Stina Buckner bedrev koppleri genom att bjuda in kunder och prostituerade kvinnor (som bodde på annat håll) till sin bostad, som då kallades för "horhus", och Maria Torstensson samlade ihop prostituerade kvinnor att delta i den mest berömda av alla horbaler, expeditionsbalen på kungliga slottet 1768.

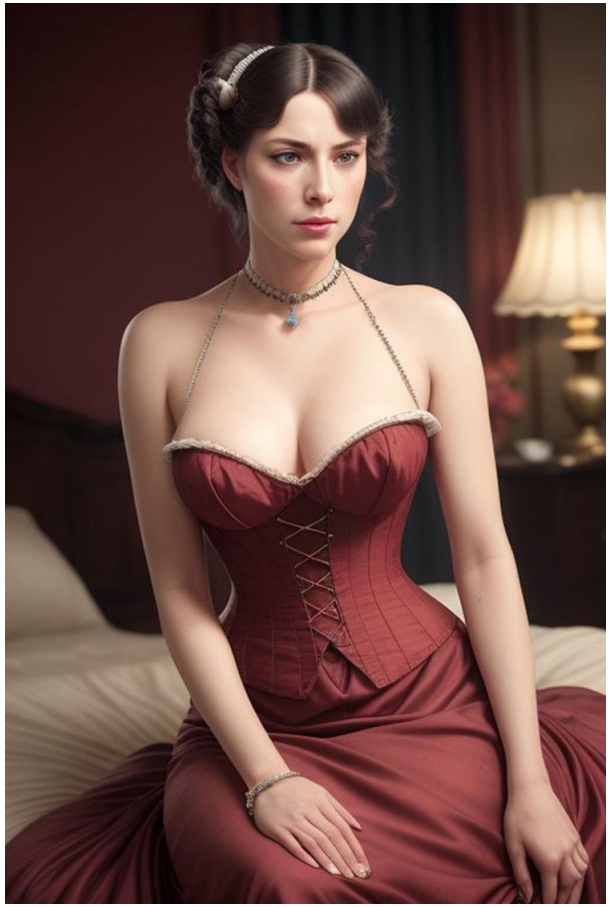

I 1700-talets Stockholm misstänktes kaffehus, som drevs av före detta älskarinnor till rika män, ofta för att vara maskerade bordeller, och det förekom att pigorna på sådana etablissemang, liksom på krogar och värdshus, ibland utsattes för medicinska tvångsundersökningar för att förhindra spridningen av könssjukdomar, men detta skedde då utan stöd av någon specifik lag.

1800-talet

Prostitution på Norrbro i Stockholm, 1849. Lavering av C. J. A. Skogman.

Huvudartikel: Reglementerad prostitution i Sverige

I Sverige infördes under från 1812 och framåt flera olika förordningar om kontroll av prostituerade för att begränsa spridningen av smittsamma könssjukdomar. 1812 blev det tillåtet enligt lag att tvångsundersöka alla personer som kunde misstänkas vara veneriskt sjuka. Män ansågs oförmögna till sexuell självkontroll, och det var därför de prostituerade kvinnorna som främst låg i fokus för uppmärksamheten och beskrevs som ett problem. I Stockholm ansåg det vid denna tid vara vanligt att den kvinnliga personalen på krogar, kaffehus och cigarrbodar prostituerade sig, och dessa utsattes ofta för tvångsmässiga medicinska undersökningar av myndigheterna. Detta orsakade dock protester från kvinnor som blivit oskyldigt utsatta. Mellan 1838 och 1841 praktiserade Stockholms stadsmyndigheter ett försök att kontrollera prostitutionen genom två offentliga bordeller, London och Stadt Hamburg, där de anställda regelbundet kontrollerades. Experimentet fick dock avbrytas efter häftiga protester 1841.

Under 1800-talet infördes den så kallade "reglementeringen" i flera länder, och prostitutionsfrågans behandling kom att sammanhänga med striden mellan anhängare och motståndare till detta system. I Sverige blev regelbundna hälsoundersökningar obligatoriskt för prostituerade i Stockholm när den kommunala besiktningsbyrån grundades 1847, och 1859 infördes reglementeringen. Andra städer följde efter, med Göteborg som den första 1865. Tanken bakom reglementeringen av de prostituerade kvinnorna i Sverige var att man skulle stoppa spridningen av könssjukdomar. I vissa städer där det vistades många unga män, till exempel studentorter eller där det fanns regementen ville man särskilt göra en insats. Då de prostituerade kvinnorna ansågs vara skyldiga till spridningen, bokfördes och registrerades kvinnor i några orter i Sverige av polisen och togs in för undersökning, så kallad besiktning en gång i veckan. I och med detta befästes deras identitet som prostituerade då de fråntogs sina prästbetyg som behövdes när man skulle lämna staden och istället gavs en besiktningsbok där undersökningarna bokfördes. Förespråkarna av reglementeringen använde argumentet att kvinnorna behövdes för att skydda de "kyska" icke prostituerade kvinnorna som fanns i staden från de unga männen, som inte förväntades kunna behärska sin sexualdrift.

Motståndarna mot reglementeringen grundade också rörelser mot den, främst representerat av Josephine Butler i Storbritannien. En svensk gren för motståndet mot reglementering, den så kallade Federationen, grundades 1878, med Ellen Bergman som en av dess främst företrädare.
Idén med reglementeringssystemet var från början att minska spridningen av veneriska sjukdomar i Sverige. Myndigheternas oro för dessa sjukdomar tilltog i början av 1800-talet. Ett ökande antal smittade och att det inte fanns något reellt botemedel, skapade en rädslan av att sjukdomarna skulle hota Sveriges inte så stora befolkning. Ett sätt att stoppa smittan behövdes. Innan reglementeringssystemets införande prövades andra metoder.

1812 års cirkulär krävde inspektioner av vissa samhällsgrupper, både kvinnor och män, för att förhindra ökad spridning. Under början av århundradet, var det inte prostituerade kvinnor som sågs som den största smittrisken i Sverige. Sjukdomen förknippades då med de lägre klasserna. I Stockholm lades redan från början den största delen av fokus på kvinnor, vilket resten av landet också skulle komma att göra. Efter cirkulären, under en kort period 1838, hade huvudstaden två kommunala bordeller. När allmänheten reagerade på detta med stenkastning, behövdes en annan lösning

Idén med reglementeringssystemet var från början att minska spridningen av veneriska sjukdomar i Sverige.

En medicinsk reglering infördes i Stockholm 1847, följd av reglementeringen 1859. Denna reglementering av prostituerade eller så kallade ”skörlevande” kvinnor var kvar fram till 1918. Även andra städer skulle komma att använda sig av liknande system. Reglementeringen skiljde sig från den tidigare regleringen; när regleringen handlade om smittskydd, kom reglementeringen (med dess revidering 1875) att flytta fokus till kontroll, se till att prostituerade kvinnor inte beblandades med respektabla människor, bedöma var de skulle bo och vilka gator de fick gå på, samt att försöka hitta och registrera de kvinnor som ännu inte var inskrivna.

Synen på reglementerade kvinnor
Under 1800-talets reglementering av prostitutionen pågick det parallellt med lagstiftningen, diskussioner kring den prostituerade i samhället. Även om dessa kvinnor ofta sågs som en nödvändig närvaro i storstäderna, var hon samtidigt en avvikelse från tidens kvinnoroll och ansågs vara en bidragande faktor till spridningen av veneriska sjukdomar. Detta avsnitt behandlar de olika syner som fanns på den prostituerade under 1800-talets senare hälft, hur olika grupper såg på henne och hur det (enligt dem) kom sig att hon var prostituerad. Området är avgränsat till prostitutionen i Stockholm; huvudstadens storlek gav rum för en större debatt och stadens befolkningsökning ledde till fler prostituerade.

En medicinsk reglering infördes i Stockholm 1847, följd av reglementeringen 1859. Denna reglementering av prostituerade eller så kallade ”skörlevande” kvinnor var kvar fram till 1918.

Ordet prostituerad, för att benämna de kvinnor som blev reglementerade, började inte användas förrän i mitten av 1800-talet och användes i reglementeringen först 1875. Ordet prostituerad hade inte heller från början, samma betydelse som idag. Snarare än sexförsäljning, kunde det hänvisa till kvinnor som hade utomäktenskapligt sex. Något som inte avkriminaliserades i Sverige förrän 1864. 1875 var året då kommersialitet, som anledning till inskrivning vid en besiktningsbyrå, blev en del av reglementet. Innan dess, och innan ”prostituerad” blev ett vedertaget begrepp, användes en rad andra benämningar för de kvinnor som var i reglementeringens fokus. I läkarnas journaler, i polisens dokumentation, i lagstiftningen och i tidningarna benämndes istället så kallade ”liderliga”, ”sedeslösa”, ”lösa” och ”fallna” kvinnor med mera. Registrering vid en så kallad ”prostitutionsbyrå”, behövde inte betyda att kvinnan i fråga sålde sex. Andra saker kunde resultera i prioritering av prostitutionspolisen; besök av män vid olämpliga tider, sexuella förbindelser eller liknande kunde leda till registrering. Vad myndigheterna ansåg vara ett ”omoraliskt” eller ”sedeslöst” liv. Begreppen förklarar vilka kvinnor det var som blev registrerade, och hur samhället såg på dem. Begreppsanvändningen kom att smalna av kring slutet av århundradet, men sättet som samhället såg på dessa kvinnor levde kvar längre än så.

”Liderlig och lös”
I reglementet från 1859 används begreppen ”liderlig” och ”lös”.

Minderåriga

Kurhusläkaren Axel Gabriel Carlsson beskrev år 1851 i en redogörelse en sexårig flicka som tagits in på ett kurhus. I denna beskrivning hade inte flickan utsatts för övergrepp eller våldförande, hon hade haft samlag. Det var inte ett unikt fenomen att unga flickor ingick i sexhandeln under årtiondena innan sekelskiftet, och det diskuterades av tidens läkare. Barn som dessa ansågs sakna moralisk uppfostran och vara på osedlighetens och liderlighetens bana. Sociala förhållanden sågs inte, av många läkare, som en bidragande orsak till deras sexförsäljning. Det var istället deras karaktär det var fel på.

”Liderlig och lös”

I reglementet från 1859 används begreppen ”liderlig” och ”lös”. ”Liderliga” kvinnor var kvinnor som skulle kontrolleras på grund av en avvikande sexualitet, det behövde inte betyda att de sålde sex. De var otyglade, sinnliga och oberäkneliga. En ”liderlig” kvinna kunde vara prostituerad på grund av en längtan efter världsliga ting – klänningar, smycken, ett liv i lyx. De ansågs sakna moral, och föredra prostitutionens enkla pengar snarare än ett ärligt arbete. Enligt vissa läkare var den liderliga kvinnan den viktigaste att registrera och kontrollera hennes förmåga att se respektabel ut och det faktum att hon låtsades vara hederlig, gjorde att hon lurade sina kunder att tro att hon var mer respektabel än hon egentligen var.

En lös kvinna blev inte reglerad på grund av en avvikande sexualitet eller för att hon prostituerade sig. Lös syftade snarare till avsaknad av arbete, bostad eller både och. Myndigheterna menade att för en kvinna i en sådan situation var prostitution en alltför lättåtkomlig källa till inkomst. Byråskrivning, med dess regelbundna gynekologiska undersökningar, blev något av en försiktighetsåtgärd. Detta gällde dock inte alla kvinnor – bara de ur arbetarklassen. Liknande misstankar fanns inte om de övre klassernas skyddade och moraliska döttrar. Det vill inte säga att det var omöjligt för lösa kvinnor att sälja sex, det var bara inte det som låg bakom myndigheternas misstankar mot dem.

Skapandet av den offentliga kvinnan
En offentlig kvinna var något som skapades av reglementeringssystemet. Om en kvinna kallades liderlig av polisen, och en annan lös, kom de efter registreringen att ha en titel gemensamt. Offentliga, under polisens och läkares kontroll. Efter en registrering, spelade det inte så stor roll om hon faktiskt var prostituerad eller ens sexuellt aktiv eller inte. Samhället såg likväl henne på samma sätt. Hon var en kvinna myndigheterna märkt som farlig, osedlig, avvikande. Någon som hederliga människor skulle kontrollera och undvika. Historikern Yvonne Svanström använder också begreppet: hänvisande till de kvinnor som kunde vistas i offentliga rum under slutet av 1800-talet. Kvinnor som serverade eller sålde sex på exempelvis kaffehus. Detta gjorde det svårare för andra kvinnor att vistas i vissa offentliga rum, i offentliga debatter. Risken fanns för dem att bli märkta som offentliga kvinnor, med samma negativa sexuella innebörd.

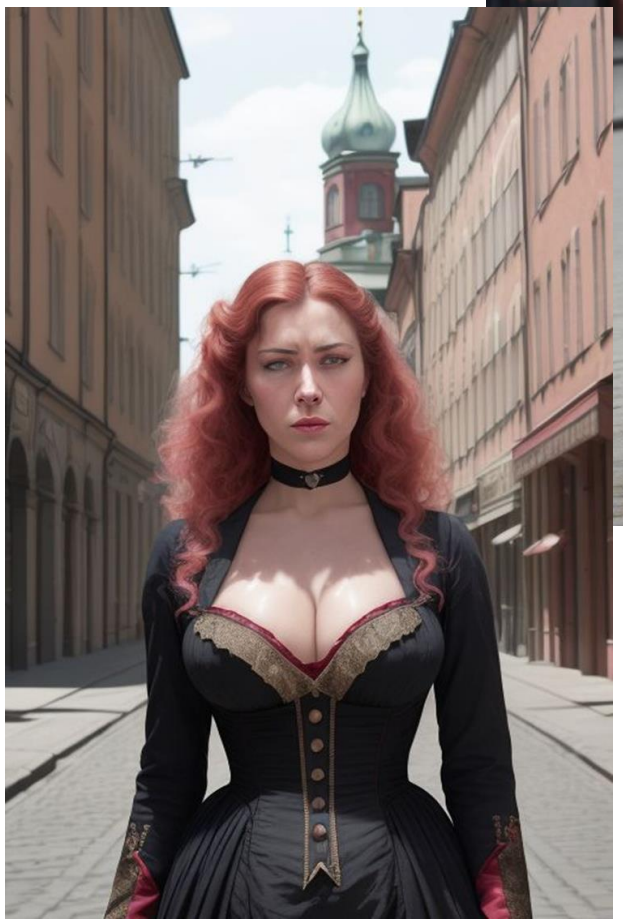

Den fallna kvinnan

Den fallna kvinnan figurerade mycket i litteratur, artiklar och debatter om vad som idag kallas prostitution, snarare än som en del av reglementeringen. Begreppet användes särskilt under slutet av 1800-talet, i samband med sedlighetsdebatten. Om begrepp som ”liderlig” eller ”lös” hänvisar till varför en kvinna kunde bli reglementerad eller vad som ledde till hennes situation, hänvisar ”fallen” till denna situation specifikt. En kvinna som var avvikande från tidens kvinnoroll. ”Fallen” från moralen och sedlighetens bana. En del av reglementeringen, eller en icke-registrerad liderlig kvinna. Exempelvis en kvinna ur medelklassen som blivit förförd, och nu "fallit" från bättre omständigheter. Kanske i behov av räddning, om det var möjligt. Fallen kunde också hänvisa till den fattiga kvinnan som sålde sex på grund av nöd- ädel- och populär inom exempelvis litteratur och räddningsorganisationer. Begreppet fallen användes följaktligen inte av läkare eller andra myndigheter; istället användes det av allmänheten i ett beskrivande, eller fiktionaliserande, av hur eller varför en kvinna var avvikande (prostituerad).